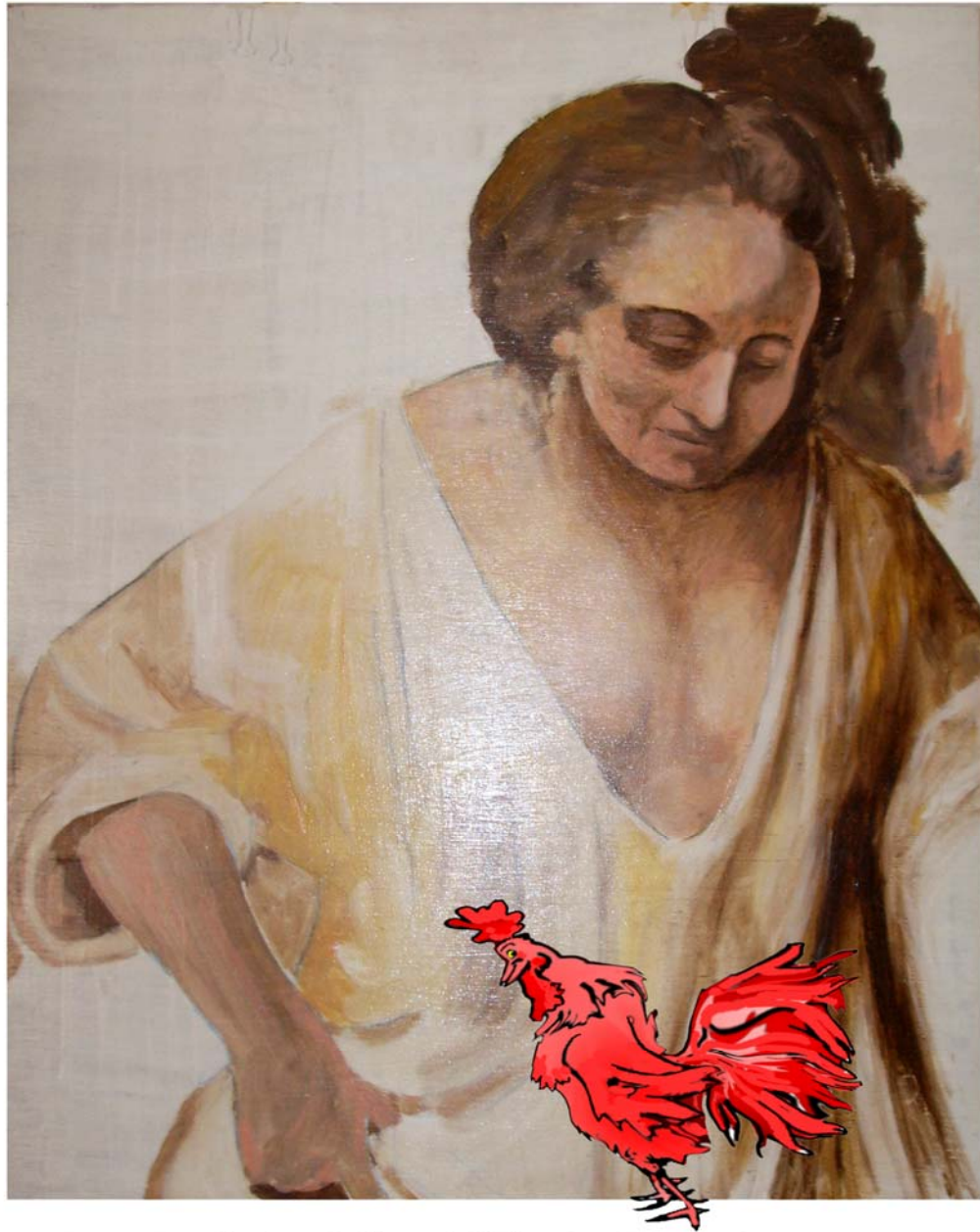

Mwaijhe sâjhon 2011-2012 * L° 60

Li RANTOELE

Gazete di prôze nèn racontrece ki rexhe tos les troes moes.
publiyeye pal "RANTOELE" - soce nèn recwârlante (a.s.b.l.)
avou l' aspalaedje del Kiminâlté Walonneye-Brussele

Mwaisse sicrijheu : L. Mahin - Dessins : Djozé

Eplaidêu responsâve : Pire Otjâcques

19, rûe d' la Hasse, 6840 Li Tcheste - Bureau de dépôt : 6840-Neufchâteau

Pris : 3 uros à limero ; aboumint po èn an : 12 uros (20 po l' etrindjir)

à conte 068-2204305-07 (IBAN BE74 0682 2043 0507)

Li mot « rantoële »

C'est dandjreus on riscôpaedje [*mécoupure*] do shuvion [*suite de mots*] « l'arantoële » (l'araegneye, l'arincrin). On l' dijheut purade so l'Ârdene, el Province do Lussimbork (prononci *ranteûle, ranteûye, rantûye, rantûle, rantôye, rantoûye, rantoûle, rantwèle, rantwâye, rantwaye, rantwale...*). Mins l'Rantoële-gazete, c'est po tote li Walonreye.

Li Rantoële-soce

Li Rantoële-soce, c'est ene Soce Nén Recwârlante (S.N.R., a.s.b.l.) k' a stî metowe so pîs e 1996 pa Tiri Dumont, Lorint Hendschel, Lucyin Mahin, Pire Otjacques & Stefane Quertinmont.

Loukîz l' Wikipedia walon, a « Li_Rantoële_(soce) ».

Li Rantoële-gazete

Li Rantoële-gazete eplaidre sovint des ârtikes e **rfondou walon** (*orthographe wallonne unifiée*). Mins pacô, nos eployans eto des **rfondants walons**, ki wâdnut sacwants traits des accints do payis. Dins cisse Rantoële ci : les scrijhaedjes da Jean Goffart, Christine Tombeur et les letes des lijheus. Mins vos sâroz ki ces tecses la sont sovint-st eplaidîs, come li scrijheu(se) les a-st ortografî, sol waibe « li walon d'emon nozôtes » <http://walon.cultureforum.net/>

publiyé rûpôssêlê: Ouz Sakî, r. do Tuhôtron 14 B-5110 Ouz Sadje
Mwèttî n° 0, dîcîmbe 94; pouwe d'êvoysidje: Nûmêr 1

Li Rantwèle

On foyas (a vni) po les rdjazeûs do walon - ** 0 - 10 frs

Intiesses do 1° 0 del Rantoële (Lorint Hendschel, 1995)

Responsâvistê

Les scrijheu(se)s sont responsâves di çou k' i (ele) sicrijhnut, et les dessineus di çou k' i croyelnut.

Abondroets

Les scrijhaedjes del Rantoële polèt esse riprins tot rahoucant l' sourdant.

Les textes publiés dans « Li Rantoële » peuvent être repris en citant la source.

Et n' rovyîz nén ki :

xh se prononce généralement ch et jh se prononce j (les 2 se prononcent h à Liège); ea se prononce ia ou ê (fr. eau); én se prononce généralement in (én ou é à Charleroi); ae se prononce généralement a (è à Liège, â à Charleroi dans le suffixe -âdje), oe se prononce généralement wè (eû à Liège, mais aussi è, û, ë, wa, oû etc.); sch se prononce sk ou ch (mais h à Liège); oi se prononce wa à Namur, wè à Liège, ôn à Charleroi et oû à Nivelles, â se prononce au à Namur, â en Haute-Ardenne, et variablement au, â, ou a à Charleroi; ô se prononce nasalisé en Ardenne et à l'Est du Brabant (presque on), et oû à Nivelles; sh se prononce ss à l'Est et ch à l'Ouest; oen se prononce souvent on à l'Est et win à l'Ouest.

Les linguistes appellent ces lettres des diasystèmes ou archigraphèmes. E walon, on dit betchfessîs scrijhas, (do viebe "betchfessî", placer tête-bêche).

En wallon unifié, tous les E internes se prononcent è. remantchî = rêmantchî; soce nén rêcwârlante.

La lettre é ne s'écrit que si elle représente un phonème du wallon (cerêjhe, tuzé). Mais pas si elle provient d'un calque du français prezinter, republike (lire è).

Di traze a catoize

Noveas lives

Cour à lådje (*Keûr à lårdje*), ene ramexhnêye di powinmes (arimés ou nén) da Jacqueline Boitte.

Miyin et Morice (*Miyin èt Môrice*), ratournaedje e walon pa Jean-Luc Fauconnier d' on live d' imådjes e l' almand da Wilhem Busch

Racsegnes po les deus lives : elmojodeswalons@skynet.be.

Djihan et Djihene (*Dj'han èt Jane; Djan èt Djène...*), li deujhinme limerô del coleccion « Bablute », 3 modêyes avou l' accint d' après Lidje, d' après Nameur et d' après Tchâlerwè. 5€ Racsegnes : Bernadette Jassogne, 02 413 21 34 ; bernadette.jassogne@cfwb.be

Rapoitrouêles et riyotreyes (*Rapwêtrouêles èt riyotrêyes*) ene ramexhnêye di noveles da René Otte ; 6 € conte BE-78-0000-1241-4986 del *Walonne*.

Bates

Pris del Kiminâltê Walonreye-Brussele 2011 : Teyâte et filolodjeye : loukîz p. 23 (waibe).

On pordjet « **Live po ls efants** » ki serè l' limerô 3 del coleccion « Bablutes », atuzlé sol viye cogne (1° 1 & 2) ou nén. Po bén fé, divreut gn aveur on scrijheu e walon (picârd...) et on dessineu d' mestî. Li bate est adjinçnêye pâ Ministère del Cuulture (siervice des lingaedjes do payis et siervice des lives pol djonnesse). Li pordjet wangnant riçuvrè 3500 €.

Racsegnes: nadine.vanwelkenhuyzen@cfwb.be

Eternâcionâ

Après l' guere di Libeye

Li guere (civile ?) di Libeye est houte. Mins al fén des féns, esteut ç' ene vraiye revintreye, come les medias des payis do Coûtchant l' ont prezinté ?

Oudonbén esteut ç' ene atake di l' OTAN disconte do Qaddafi, po-z apici l' petrole libyin ?

C' esteut l' esplikêye di Telesur - ene tchinne tévé di sacwants payis d' Amerike latene - diswalpêye pa Pablo Sarachaga dins l' Rantoele passêye.

Response da Djan Cayron :

Bén seur ki les medias d' amon nos-ôtes sont do costé d' l' OTAN et des rebeles. Et avou l' manke di cwârs às gazetes, les gaztîs n' ont pus l' âdju d' aveuri l' infôrmaçion so plaeece.

Mins vos sourdants, come vos l' dijhoz vos-minme, i n' sont nén pus neuté. I sont crândimint d' l' ôte costé.

Michel Collon eyet l' Grand Soir sont des gaztîs ou gazete di gâtche anti-amerikinne. Li moenneu do Réseau Voltaire eyet s' mwaisse sourdant pol Liban si dit lu-minme « protche » del Jamahiriya. I voet voltî l' Hezbola eyet des payis come l' Iran, li Venezouwela ou co Cuba. Tertos des payis metous sconte les Amerikins et l' imperialisse occidintâ et aloyîs po des cis k' i gn a avou Qaddafi.

Tant k' a Telesur, c' est l' TV do Venezouwela eyet elle est avou Chavez.

Nosse Meyssan n' avance nole prouve sâf si parole. Nén dpus k' les ôtes gaztîs. Dire ki les djins ki sont-st avou les revinteyes n' sont k' ene pougnêye, ça n' est ossu k' des paroles dites insi e l' air

sins preuves. Sovint i repete djuisse li propagande di Qaddafi (oyi, lu eto, i ndè fwait).

Mins çou k' est l' veur, c' est kel vrai si trove inte les deus mins nén todi do costé k' on vôteut bén (et ça, c' est a tchaeconk di s' fé si idêye...).

Ene afwaire ki shonne aveureye, c' est k' l' OTAN a bén aidî les revinteyes pa ls airs avou les bombes. Çou k' avize seur ossu, c' est k' les foices sipeciâles britanikes, et motoit eto francesses, ont moenné l' sitratedjeye del batreye di Tripoli.

Çou k' est vrai eto c' est k' ç' a stî ene mannete guere e k' i gn a yeu des « gleteures » [bavures] del pârte des revinteyes eyet d' l' OTAN. Minme des belès mangonreyes. Mins cwè dire des cisses do redjime di Qaddafi ? Dj' endè voe nén dire on seu mot dins vos sourdants. Vos alez vey, dins deus samwinnes, i candjront co leus racontroûles paski ça n' va nén avou çou k' il avént dit dvant. On a bén veyou kel vete plaeece di Tripoli eyet l' palâ avént stî prins podbon.

Dji di ça mins dji n' di rén.

Pablo recassa :

Mins l' manire di s' moenner da Qaddafi n' a rén a vey dins l' istwere.

Dins l' tins, il egzistêve çou k' on lomêve li « droet eternâcionâ », ki djheut k' on payis n' è pout nén ataker èn ôte.

Asteure, on-z a rivnou e-n erî, às tins coloniâs. Li guere

siconte del Libeye, c' est del minme sôre ki les gueres di l' opiom siconte del Chine.

Li Libeye a stî distrûte nén câze di çou k' Qaddafi a fwait âdvins di s' payis. Mins câze di çou k' i fjheut âdfoû, copurade e l' Afrike. Pitchote a midjote, i costrujheut des institucions eyet des tcherpintes redjonâles afrikinnes, ki permetént-st a l' Afrike di s' diswalper sans mezâjhe di l' Urope. Par egzimpe, c' est grâce a çoula ki l' prumî spoutnik afrikin a stî enondé i gn a waire.

Si l' fwait di fé del repression eyet touwer des djins esteut l' critere, pocwè çki l' OTAN n' atake nén l' Inglutere? Gn a-t i, à livea del violince, tant do costé des revinteyes ki do costé des foices di l' Estat, ene si grande diferince etur çou k' s' a passé a Londe eyet çou k' s' a passé a Benrazi à cmince?

Co ene dierinne sacwè: dji n' riprotche nén âzès medias ou âzès djins pro-OTAN di sotni l' OTAN et les gueres siconte des Arabes si c' est la leu-n idêye. Dji lzî rprotche di minti, c' est nén l' minme !

Paski, a nou moumint, les medias n' ont dit k' i sotnént l' guere conte li Libeye pask' i n' estént nén d' acoid avou si politike eternâcionale ou k' i pinsént k' on govienmint aloyî a l' Urope sereut mî. Neni, il ont stî edvinter des mintes, come cwè les avions do govienmint avént touwé 6000 djins, ou co ki l' OTAN vout « protedjî des civils », ou co k' i gn a des âres di

mierdistrujhaedje, des pâpâds ki sont rsaetchîs d' leus coveuses, des tchârnis a Timishoara, evnd.

Oyi, dji sai, i gn a yeu des mintes dins des ôtès gueres. C' est ki, mâlureuzmint, cisse manire di fé n' est nén nouve. Et c' est paski ç' n' est nén novea ki ça m' disbâtche témint di vey les djins si leyî-st emantchî a tchaeke côp.

Do tins d' l' Impire romin, il estént pus oniesses : i djhént francmint k' il ataként les ôtès peupes po lzî rsaetchî des rançons et ndè fé des esclâves.

Djan Cayron ridjha :

Vos djhoz ki li cdujhance da Qaddafi âdvins di s' pays n' a rén a vey avou l' guere di Libeye. Mins gn a nou payis ewou çk' ene mierdjin pout dmorer 42 ans â povwer sins k' ça n' fouxhe ene dictateure. Qaddafi, c' est on dictateur, k' i fwaye des bounès sacwès ou nonna. Li Rwè Idriss end esteut onk eto, nerén.

Mins dji so d' acoidr avou vos ki l' atake di l' OTAN va disconte do droet eternâcionâ. Pocwè l' OTAN n' a-t i nén ataké l' Inglutere ?

Les foices coûtchantreces ont dandjî di troes astocas po-z ataker on payis. Et i fât k' i fouxhnuxhe tos les troes rimplis:

Prumirmint: ça doet esse on payis la k' i gn a des problemes d' abondroets del djin (ou d' fé croere k' end a) po l' opinion publike shuve;

Deujhinmint: i fât k' i gn âye èn interesse economike ou on mançaedje a leu prôpe sâvrité (et sovint les deus).

Troejhinmint: i fât k' ça n' mete nén a zinguezele les rapoirs avou des ôtès « hagnants » payis do cotoû,

çou ki pôreut fé rtourner l' batch sol pourcea.

C' est pol deujhinme râjhon k' i nd ont a keure del Burmaneye ou del Corêye Bijhrece. C' est pol troejhinme râjhon k' i n' fwaynut rén disconte del Sireye, paski l' Iran pôreut mete totafwait cou dzeu cou dzo pavâr la. Pol Chine, c' est on pô deus et troes.

Tant k' a l' Inglutere, ossu grâve ki ça pout esse, et ossu mwaijhes ki les politikes do govienmint fouxhnuxhe, les djins on vôté po ces politikîs la. Et dji n' a mây oyou câzer, a pârt dins V po Vendetta, di scretès prijhons e Grande-Burtaegne. Âresse, on n' a waire oyou d' rivindicâcions des djins k' ont stî sketer les botikes. Ça n' est nén come les Greks, metans.

Qaddafi ki fwait dischinde li caricaturisse Kais pa des francs tireus

Lucyin, po clôre li cayet

Cwè tuzer, asteure ki li spoûle (del guere) est houte ?

* li pârti-prins des medias, c' esteut bén l' veur: dji n' a mây oyou djâzer des bounès accions ki l' Qaddafi aveut fwait e l' Afrike. Portant, c' est dandjreus po ça k' i gn a nén yeu on fayé payis d' Afrike noere po-z ecoraedjî l' OTAN.

* dins li rpoirtaedje di l' RTBF do 23 d' octôbe (dji ratindéve "Walon-nous"), on mostra ki l' Qaddafi aveut purade ramassé des djins di s' pays - des islamisses - dispu 1998, la k' il aveut stî mancî pa « l' Qayida ». Divant, c' esteut

on djonne moenneu revinteu ki disfindéve les Palestinîs disconte di tos les cis ki les margougnént. Les Amerikins ni lyî plèt nén rprotchî d' aveur touwé des islamisses adon k' end ont schafyî des meyes et des meyes, eco asteure e Pakistan.

* inte 2003 et 2010, Qaddafi esteut divnou câzu on soçon avou tos les gros colés d' Urope. Pocwè tot d' on còp ridivna-t i l' Diale ?

* li sâme di l' OTAN esteut bén di stârer Qaddafi, nén d' aprester on payis democratike. Cwand i voeyèt, asteure, ki les islamisses wangnèt tocosté après les revintreyes arabes (come e l' Aldjereye e 1992), i sont tot pierdous.

* li ci ki shonne divni todi pus pouxhant dins l' djeu politike asteure, c' est l' emir do Qatar. Mins lu eto a fotou si prôpe pere a l' ouxh, la ddja Bén vint ans, po prinde li povwer. Il a-st amonté li tchinne Al-Djazira ki critique tos les payis arabes, mins MÂY li Qatar.

* si Qaddafi a stî waraexhe avou ses sorbateus dins les anêyes 2000 et â cminçmint del revintreye, les revinteus l' ont Bén stî tot fén parey, aprume avou les noers (« broûleus » d' Afrike prins â mitan do disdut) et copurade avou Qaddafi lu-minme cwand i l' ont-st apicî.

Qaddafi, apicî et margougnî (imâdje d' ene tchinne di tévé arabe)

So « Berdelaedjes »

Istwere : d' ene guere a l' ôte : alans rzè e 1914-1918

Les Francès ont i wangnî l' guere di 14 el Walonreye ?

E moes d' awousse 1914, les ârmêyes almandes et franceses si rescontrênt el Walonreye. Des monceas d' civils fourît fuziyîs pa les Almands. Des peclêyes di mâjhons fourît broûlêyes...

Metans, rén k' po Bive 17 civils touwés et 72 mâjhons broûlêyes. A Poitchece(-e-l'-Ârdene), 95 mâjhons ont stî griyeyes ; dj' ô Bén : câzu tot l' vyaedje.

Li teyoreye dâ Singlé

Cwand dji câzéve del guere di 14 avou l' Singlé¹, i m' dijheut todi : « Schoûte Bén, la, valet, si les Francès ont wangnî l' batreye del Marne², la, c' est pask' on s' a batou a Bive. Sol moumint, dji dmorêve septike d' ôre ci râjhonmint la. Mins l' Gaston m' respondeut todi : « Schoûte çou k' dji t' di ! »

Li Gaston aveut don Bén râjhon, cwand i m' dijheut del schoûter.

Li tuza [esprit] metodike³ des Almands aveut stî dzôrné [perturbé] a tchaeke plouzaedje [rencontre, combat] avou les Francès. Aprume çou k' les istoriyins ont lomé « li batreye des frontires », di Vierton a Vierziye, etur les 20

¹ Spot da Gaston Lucy, on scrijheu e walon, ricwereu sol foclore et l' istwere do payis.

² Do 6 à 13 di setimbe 1914, 3 samwinnes après Bive, dabôrd. Après 6 samwinnes di guere, les Boches rescoulênt po s' eterer dins les trintchêyes. Il î alént dmorer 4 ans.

³ Divant d' oizeur, l' Almand, i fât k' i peze totafwait ; c' est come â teyâte : s' i n' sait nén s' role par keur, s' i n' l' a nén repeté cint et cint côps, il est pierdou. Copuvite la k' on lyi aveut seriné ki, dvant lu, i n' trovreut k' èn innmi ki n' ténreut waire li côp.

et 23 d' awousse 1914. Les Francès avént adon rescoulé a fwait, et aprestere ene novele tactike ki convneut mî. Li lçon d' Bive (et d' ôte pârt) aveut poirté.

Prumîs djoûs del guere dins nos vyaedjes

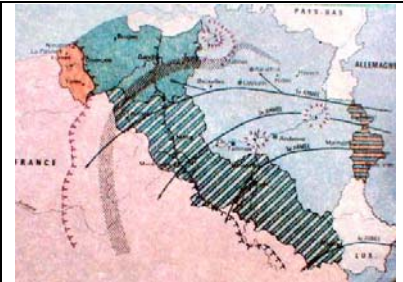
Après les prumîres angoxhes del mobilizâcion, li veye aveut rprins, piyam-piyam. On-z ere a l' awousse ; il faleut fâchî et rintre les grins. Avou les omes evoyes a l' ârmêye, i gn aveut pont d' tins a piede. Et cwand les Almands ont-st arivé, les croupetes d' avoenne estênt co stampêyes dins brâmint des tchamps. Ça permeteut âs djins, e corant d' ene a l'ôte, di s' mete a coete des tireus.

Dins les vyaedjes, sacwants avént wangnî l' France. Les noveles n' estênt nén rassurantes. I passêve des tcheretes tcherdjeyes di djins ki s' sâvênt et ki djhênt k' les Almands touwênt et broûlênt tocosté. Esteut ç' ene tactike po-z ehâler les voyes et rastârdjî l' ôte ârmêye ?

Dins nos vyaedjes, on voeyeut co sovint passer des sôdârdes a tchvâ – on côp des Francès, on côp des Almands – k' alênt pus lon, mins ki rançonênt les djins so leu tchmin. Pa des côps, ene algaråde etur kibateus fijheut kékes moirts u blessîs.

Adon, li plaeece ere libe po l' infantreye s' apougner : les Almands k' avént vnou d' droete a gâtche (so ene mape), mins ki tournênt a

Nonne, do côp k' les Francès aprotchént ; les Francès ki wangnênt l' Nôr a tote foice.

Mape des mouvments des Almands, viè l' Coûtchant, pu viè Nonne

Et après ça ?

On vneut d' viker, so kékes djoûs, les batayes di resconte, les prumîres d' ene guere k' âreut dvou esse vite roistêye. Po ls Almands, todi, veyanmint k' il avént wangnî tocosté. Ki : il î avént dvou mete li pris. Des meyes di moirts k' il avént leyî pattavâ l' Walonreye, divant d' mete li prumî pî so France. Çoula les aveut fwait araedjî jamvais parey. Did la, leu rvindje so des pôves enocins li londmwin des batreyes.

Les Francès, tot feu tot blame mins nén aprestés âs novelès âres, aprume les mitrayeuses, avént co pierdou dpus d' omes. Mins leu-z estatmadjor analijhive ses prumîres plouzêyes [défaites]. Et reyadji tot leyant l' djenerâ Joffre moenner les operâcions a si idêye : rataker après 6 samwinnes di rescoulaedje.

Louwis Baidjot, saetchî foû d' on long papî walon et francès, sicrît e 1999.

Beldjike / Politike :

Les Walons veyous pa on Francès

Les Walons, c'est les Walons, dji n' è dismoidrè nén. Et dji n' dimande k' ene tchôze : k' el dimorénxhe.

Dj' inme bén les Walons. Vijhnaedje, cuzinaedje, minme mariaedje : li minme sokete, mins avou des rdjets diferins. Et c' est ces diferinces la ki sont clapantes !

Alez, taiss ! Vos mådjinez vs les Walons divnous Tchamprwès ? C' est come pol tchampagne : c' est nén pâr les minmès bouyes et nén vormint li minme schoume !

Et si nos câzrènes on pô do sacré Bart De Wever ?

Vo-z è la onk ki s' î etind po disfligoter s' payis ! Lu, i n' voet k' si Flande tote seule. Ene Flande ki n' âreut ddja pont d' langue especiåle, pusk' on-z î câze

neyerlandès... Infén, ene sôre di neyerlandès.

On menir k' a fwait si rlomêye e djhant « nonna ! » a tot çki les ôtes dijhèt. Dji croe k' on politikî est lادلé po fé, et nén po disfé !

Cwè k'il advénreut di ç' monsieu la s' i lyi prinreut l' idêye di dire « oyi ». Kî çki ki croereut co a lu ?

On dit k' il est sûtî. Mins i n' eploye ki l' mitan do lingaedje d' èn efant d' cwatre ans ; a ciste âdje la, c' est

« oyi » et « nonna » ; lu, c' est seulmint « nonna ». Infén, « nee ».

Ermarkez bén : « bart » e tîxhon, ça vout dire « barbe ». Ebén dabôrd : « la barbe », De Wever !

On Francès ki s' mele di çou ki n' lyi rwaite nén : Gérard Avril (sicrihaedje e tchampnrwès avou l' accint di Sringdâ – e tchampnrwès « Srodâ », e francès « Sorendal » – prezinté às scoles di Bive, octôbe 2011).

Beldjike / Tourisse

E vacance al mer

Gn a todi dpus d' djins ki vont-st e condjî a l' etringjir, la k' avou Internet, vos âroz des meyeus pris ezès ôtes payis, purade k' al candlete [au comptoir] e l' nosse.

Portant, Nicolai et mi, ons a stî, e l' esté, al Coisse bedje.

Nosse trén ns a moenné disk' al sitâcion d' Adinglêxhe [Adinkerque], li viyaedje ki fiesteye ses 1000 ans ciste anêye ci.

Apî disk' al Pane, la k' li Astrande (pladje) a stî d' ses pus beles, avou l' solo et tot. Paret k' c' est l' minme djoû k' i gn a yeu l' oraedje à Limbork ey el Walonreye. Mins, al coisse, totafwait a stî pâjhûle, sins pont d' mwaijhe were [mauvais temps].

Dins les restaurants

Veyanmint k' nos estans des magneus d' djotes [végétariens], i nos a falou wandler avâ les voyes et dmander cwè às gârçons des restaurants, k' estént todi so

l' pavêye po-z assaetchî des pratikes. À dmander « *Kunnen we hier veganist eten ?* », les djins m' respondént tofer: « *Excusez-moi, mais je ne parle pas flamand.* »

Po fini, les Tchitcholyins nos ont savou fé des pidzas d' djotes, et c' esteut les seûs ki compurdént pâr li flamind. Mins après, dj' avans câzé avou zels e l' itâlyin ey e francès.

Al nute, li patrone di l' otel « *Mon Bijou* » m' a bén vlou responde e neyerlandès, mins

cwand nosse Nicolai a drovou s' boke po flamindjî avou on accint on pô drole, ele lyi a respondou e francès. E l' otel, les schurresses [femmes de chambre] câzént inglès, et les meskenes do ddjuner dvizént e castiyan.

Did la, ons a prins l' *tramêkê* disk' a Zébrudje, po-z aler dire bondjoû a on soçon k' est priyesse a Sint-Pire-dilê-Brudje. Dandjreus k' c' esteut l' seû djoû sins solo.

Ey al nute, â restaurant chinwès, ons a dmandé e

flamind, mins do côp k' li meskene nos a-st oyou dvizer e francès etur di nozôtes, ele nos a fwait plaijhi e francès. A nosse soçon curé, ele lyi a djâzé e *westvlaams*, ki c' est l' flamind coinrece did vâz la.

Li leddimwin, après messe, les djins ont câzé acmaxhî avou nozôtes: ene miète francès, ene miète neyerlandès « a môde di Misterdam, come les bén aclevêyès djins ». Et nos dire: « Cial, al coisse, nos n' avans mây sitî po l' Beldjike si cschirer. Gn a k' Bâr li Fâvete [*Bart De Wever*], la k' i tént avou les gros patrons. On côp k' il ârè spotchî les Walons, i nos spotchrè nozôtes, les ptitès djins did vâz ci. »

Tote li samwinne, on s' a pormoenné so l' coisse, etur Kinoke et Noûpôrt, à cweri todi les meyeusès strandes et les restaurants ewou k' on s' sait rpaxhe avou des djotes. A Knoke, les djins ont todi flamté voltî avou nozôtes. C' est la k' ons a discovri ene sacwè d' foirt bea: des nouvès icones, pinturêyes portant a môde des Primitifs Flaminds.

À cachî après ene sitrande di nute [*nachtstrand*], ons a tcheyou so ene sitrande di dismoussis [*naaktstrand*]. Come cwè, i fât prononcî d' adroet come zels, s' on s' vout fé comprinde.

On djoû, ons a stî vey li coutchî do solea al loumante tour di Noûpôrt, et s' mete a dvizer avou troes djins, èn ome avou ses deus bâsheles. Ey ons a flamté sfwaitmint avou zels ene dimeye eure, po-z aprinde, al difén, k' c' esteut des Lidjeus. Po dire li vrayi, ç' n' est nén des djins did vâz la k' vos trovroz so l' coisse.

Wice sont i, les Flaminds ?

Mins adon, ewou et comint lzès trover, les Flaminds ?

Âs tchôdès aiwes !

Ons a stî âs tchôds bagns di Stene, et la, on n' câzéve ki l' flamind do Coûtchant. Vos lzî dmandez ene sacwè e flamind do Braibant ? On vs comprind et vs responde e leu flamind da zels, vos !

eglijhe di Mariglêjhe

So l' ouxh del glêxhe di Mariglêxhe, èn afitcha e flamind do Coûtchant vos priyive d' aler al dicâce del grande Nosse-Dame. Veyanmint l' no do vijaedje, on n' si sâreut brouyî.

A Ostinde, les djins did la dvizént purade acmaxhî francès-flamind, ou seulmint francès. (Les djins k' ont des biesses et pont d' saetch al mwin ni sârent nén esse des tourisses, sapinse nozôtes.)

Les Flaminds d' France

Divant d' eraler al mâjhône, ons a vlou vey Dungalêxhe [*Dunkerke*], et prinde li busse al sitâcion d' Adinglêxhe. (Gn a eto on tchmin d' fier, mins seulmint po l' marchandijhe.) Do côp ki l' busse a passé l' limodje Beldjike-France, ons a rade veyou k' gn a brâmint d' l' adire etur les Flaminds d' France et les cias d' Beldjike. A s' aprepyî

d' Dungalêxhe, gn aveut ene sôlêye e busse. Les djins l' ont fotou foû : « Alez rnâder a l' ouxh ! Çà vs frè do bén ! ».

Avâ les voyes, sacwantès mâjhones avént des plakes so les murs, ki c' esteut scrît: « *Maison flamande* ». E l' veye, brâmint des câbarets avént des ôtes sicrijhas: « *Dunkerque, fierté de la Flandre* ». Et, sol grand-plaece, li drapea francès a costé do drapea flamind.

Ç' a stî foirt mâlâjhey di trover ene cwâte postale e l' veye. Po fini, on nd a yeu ene, avou on batea ey on poncea, avou li scrijha : « *Je passe mes vacances en Flandre.* »

Come cwè, gn a nén dandjî d' flamindjî po esse fir d' esse Flamind.

Nerén mezâjhe di franskiner po esse walon !

rowe di Bastogne a Zébrudje

Ene institution po les pôves à no d' Notru-Dame di Baneu a Brudje

Djôr Sfasie, li 24 di nôvimbe 2011.

Spòrts : les tchafiaedjes do Ptit Louwis (21)

Li paskeye da Oscar Pistorius

Dj'è l'abutude di vos dvizer di grandès équipes ou bén di grands spòrtifs. El cé qui dj'è decidé di vos prezinter âjourdu est seurmint moens cnoxhu. Pourtant, il a brâmint do merite.

Ès pitit no, c'est Oscar ; eyet s' nò d' famille, c'est Pistorius. Èç-n ome la est Sud-afrikin. Il a vnu â monde a Prètoria e 1986.

Djusquar la, rén d'espèciâl, qui vos dalez m' dire. Eyet pourtant, les cés d' inte vouzôtes qui voeynut voltî les coûsses a pî duvnut conoxhe l'istwere da Mossieu Pistorius.

C'est l' prumî atlete andispòrt a concouru dins in tchampinat du monde pou djins valides. Mia : il a stî l' prumî mèdayî andispòrt mon les valides.

El pitit Oscar aveut a poenne onze moes quand on lyi a còpé les deus djambes djuste padzou les djnous.

E 2004, i cominche a fé del coûsse a pî adon qu'i s'aveut cassé l' djinou â rugby. Divant ça, il aveut minme cachî a fé del bocse.

- Comint s' fait i ?

Ebén, i court avou deus protezes e carbone eyet speciâlmint faites pour li couru. Radmint, e moes d' setimbe 2004, i gangne ene prèmière mèdaye âs Djeus parolimpiques d' Atene. L'anêye shuvante, i court avou les valides e l' Afrique du Sud. E 2008, el Tribunâ des Referés du Spòrt l' otorize a couru avou les valides. C'est adon qui des espèciâlisses ont cominchî a fé des tesses eyet studyî les performances da Pistorius.

Dji vos spagne les detays. On a rmarqué ètou qu'el consomâcion d'ocsidjinne est

moens foite qui les ôtes coureurs. Ès depârt est moens rade eyet il a pus malâjhiy dins les tournants.

L'IAAF a evoyî des medcènes pou fé des analizes techniques di ses coûsses. Gn a yeu des rapòrts avou des interdicsions. L'ome a stî e-n apel avou des ôtes concluzions.

- Dji n' vos di nèn les dispites inte les experts !

Les espèciâlisses ont trouvé deus affaires di seures. Les mzeures biyomècaniques èn sont nèn les minmes inte li foûme del lame e carbone eyet l' pî d' èn ome. L'ôte pont est foirt impòrtant. El coureu est â roe des rujhes âs niers do talon eyet âs musses del boudene del djambe [mollet]. Des affaires qui poiznut du traeyin âs sprinteus. Surtout âs ètrinmints.

Èl pàrticipâcion da Pistorius âs Mondiaès valides est istorique. Qwèqu'i gn aveut ddja yeu deus cas, mins nèn avou des lames : Terence Parkin, in

nadjeu sourd eyet l' Francès Salesse, disfoirci del mwin.

Mins Oscar, on l' prind pou « Robocop ». Les sponsors ès l' aratchnut. Pourtant, il a toulminme des lames avou des rsòrts eyet pus l' longueur est grande, pus il est advantadjî.

L'ome s' a qualifyî pou les Mondiaès 2011 a Daegu el Corêye du Sud. El dimegne â matén, li ståde esteut rimpli pou vir les seriyes. Il a stî sòrti e dmiy-finâle du 400 metes, mins a stî medayî pou s' pàrticipâcion â 4 còps 400 metes. Les djins l'ont spoté « the Blade Runner », el coureu âzès lames.

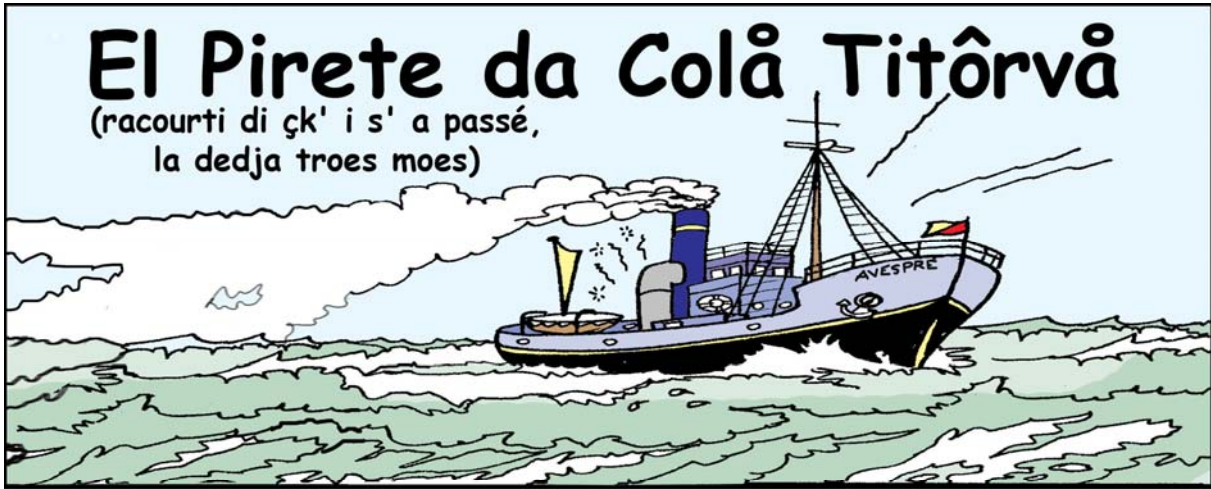
Ène affaire qu'est seure, c'est qu'Oscar Pistorius est èn egzimpe pou les andicapés. Avou ène télé bataye, i done in messaedje d'espwer a toutes les djins qui sont-st amputêyes a càze d'ène maladiye, d'èn accidint ou co bén minme d'ene guere.

Qwèqui, el pris des lames dispasse les 25.000 uros !

Eyet ça, i n' fât etou nèn l' roubliyi !

Djan Goffart, li 10 di nôvimbe 2011

CT1

CT2

shûte p. 15

Li Rantoele às Belès Letes

limero 15 (rawete al Rantoele 60 di l' ivier 2011-2012)

Les ouves di Belès Letes ki n' fwaiynut nén potchê les wârdiveus foû d' leus clicotes, c'est k' c' est del literateure k' il a ddja ploû dsu (Amin Zawi)

Côps às gaeyes

(li sinne si passe el Roumaneye, on 24 di decimbe)

Les efants sont ddja rintrés d' Clouj dispoy deus djoûs, po passer Noyé a Văleni avou l' famille. À matén, on ls a dispierté foirt timpe, la k' ouy, c' est l' djoû di dvant Noyé, et l' djournêye serè longue. Divant minme di ddjuner, ons a evoyî Gabriyel mon ses grands-parints, ewou k' on va touwer on pourcea.

Li bon-pa a priyî tos les vijhéns, po l' aidî fé. I sont raploûs tertos e l' coujhene. Li boune-mame elzî a dné a tertos ene amlete às cretons et on schûfion d' peket. Divins l' cinse, i gn a ene mâjhone di brikes, ewou k' on dmeure e-n ivier, et padvant ç' mâjhone la, gn a on djârdén k' est plin d' yebe, al bele sâjhon. Pa padrî, gn a on corti sins yebe, et padvant l' corti i gn a ene mâjhone di toirtchons avou troes ouxhs : onk po l' coujhene d' esté, onk po l' sitâve des tchvâs et des vatches, ey onk po li rmijhe ewou k' on wåde les amonucions et les dvers. Dilé li gregne, gn a l' poyî et l' ran.

Les omes sont-st e ran. I saynut d' rexhe li pourcea à corti et s' aprester a l' axhorer. Ene vijhene apreteye on bixhot po ramexhner l' sonk. Li bon-pa dit a Gabriyel : « Asteure ki vs estoz on vray ome, fâreut Bén k' vos nos dnîxhe on côp d' mwin ! ». Li gamin balzene, mins les omes si recrestêynut et lyi dmander po l' moens d' assaetchî l' pourcea pa l' cawe, tins d' el singnî. I savnut Bén ki ça n' sieve a rén ki d' tirer l' cawe del biesse, mins i s' dijhnut k' ça pout ahessî l' Gabriyel, si lyi dner do coraedje po l' singnaedje d' èn ôte pourcea.

« Si vos n' fijhoz nén avou nozôtes », dit-st i l' bon-pa, « vos n' magnroz pont d' sâcisses. »

L' idêye di magnî des sâcisses, ç' n' est nén avou ça k' i s' lairè adire, li Gabriyel, lu k' a s' cour tot scheté tot-z oyant l' pôve biesse ki winkele a fé raviker les moirts. Les omes tegnnut l' pourcea d' astok, po l' espaitchî di s' cobate, tins k' el bon-pa stitche si gros coutea e l' goidje del biesse.

Purade ki d' mete li mwin al bezogne, li Gabriyel sipite evoye. I n' a nén tiré l' cawe do pourcea, mins il a veyou tot çou k' s' a passé. Li pourcea rûteye, li Gabriyel brait, li sonk aspite pattavâ et rodji l' nive.

Do côp ki l' pourcea n' winkele pus, les omes si rafeynut : « C' est bon ! », et l' lâchî. Cwate did zels saetchnut l' pourcea avou des coides disk' à mitan do corti, et leyî ene longue rodje roye so l' nive. I lyi dislaxhnut les pîs et wafyî des strins dsu. Poy il espudnut l' feu po lyi broûler les pwels. Sins k' nouk s' î atinde, li biesse si rmete so ses pîs, dispiertêye pâ feu, et cori foû d' leye. Gabriyel lyi acreye : « Evoye ! Abeye ! », mins l' pôve biesse, pus moite k' evike, plonke so on pilé del gregne, et s' aflaxhî djus. Les omes li rpudnut pâzès pîs et l' rimete à mitan do corti.

Do côp k' on lyi a yeu rayi les pwels, il l' fât discotaeyî. Li bon-pa s' aprepieye di Gabriyel et lyi dire padvant les djins : « Alez dabôrd, princesse ! Come vos n' avoz nén vnou singnî l' biesse avou nozôtes, vos dmanroz foû, a l' ouxh avou mi, po m' aidî al kipecî. »

A l' ouxh, i fwait -13°C. Termetant ki l' bon-pa et Gabriyel côpnut l' pourcea a bokets e corti, les ôtes omes poitnut les bokets e l' mâjhone, po les cmeres fé

l' restant des bouyes. Dimani a l' ouxh po cpecî ene biesse, c' est l' pus mwaijhe des bezognes, la k' on n' si sâreut rtchâfer. Gabriyel saye di s' rischandi les mwins tot stichant ses doets e l' tchâ co tchôte do pourcea, si disgostant k' ça fouxhe.

Pus târd, à dinner, Gabriyel n' est nén ragosté padvant s' sâcisse, adon k' les djins tchocnut les schûfions d' peket et xhaxhler. I n' sait croere comint k' ene biesse k' esteut so pîs gn a sacwantès eures, est asteure sitindowe a bokets ezès assîtes.

« Elle est boune, li sâcisse, dowô ? », dit-st ele li boune-mame, tot riyant. « Vos avoz Bén bouté; vos l' meritez Bén ! »

Les paroles del boune-mame li fwaiynut pîns k' c' est tote si dfâte da lu. Divant k' el boune mame drovaxhe si boke, li Gabriyel si sinteut foû do djeu. Mins asteure, i vént d' aprinde ki, lu eto, il a bouté. Poy k' on lyi dit k' il a Bén meritê s' sâcisse, c' est k' il a fwait s' bouye, come les omes. Divins s' tiesse, i fât tchoezi inte deus sôres : fouxhe-t i k' i raetchreut l' boket foû di s' boke et s' shure si consyince ; fouxhe-t i k' i sopoitreut l' idêye k' il a stî al bezogne, et dabôrd, magnî sins s' fé do mwais sonk.

« Al fén des féns », tuze-t i, « si tot l' monde fwait çoula, ci n' est nén mi k' pixhrè Mouze ». Adon, rapâjhî divintrinnmint, i magntêye si sâcisse sins moti.

Après l' dinner, li boune-mame lyi dit : « Gabriyel, rintrez abeye divins l' mâjhône avou vosse sour, et vos aprester po-z aler heyî ! ».

E ces pays la, on heye todi, d' ene mâjhône a l' ôte, d' ene cinse a l' ôte, al shijhe di Noyé. Po cmincî, c' est les efants, pus târd les grandès djins, dismetant k' les vîs dimornut al mâjhône, Bén à tchôd, po rçure les heyeus.

Cwand il ont yeu flotchî l' sapén, Gabriyel, Maricica et les efants des vijhéns si raploujhnut po-z aler heyî eshonne. Po cmincî, so l' peron des

mâjhones et às finiesses, la k' i dmannut à froed :

Naşcerea Domnului nostru

Noi o şcim toţi cum au fostu...

Irod au fost mâniosu

Că şî-I taie pe Christosu...

... çou ki vout dire :

Li skepiaedje di nosse Seigneur,

Nos l' sepans tertos comint k' ç' a stî...

Erôde a stî araedjî,

Il aléve taeyî l' Crisse...

Cwand les djins lzî drovnut l' ouxh po les fé moussî âdvins, les râpéns tchantnut :

Scoală, gazdă, din pătuţ

Şi ne dă un colăcuţ...

... çou ki vout dire :

Sitampez vos, dame, foû do litea Et si nos dnez on cougnoltea...

Poy, les djins les priynut al bele plaeece. I s' dijhnut les noveles, et dner às heyeus on cougnou, des gaeyes, des boubounes et kécfeye deus çances ey on hena d' tchôd vén.

« Vos n' estoz k' cwate. Vloz Bén prinde nosse Viorel avou vozôtes ? », dit-st ele li cinsresse.

« Neni ! Dj' a froed ! », k' i s' dislaminte li valet.

« Alez dabôrd ! », ki li cmere ratake, « vos vs alez raduri ! Et cwand vos seroz avâ les voyes, li Pere Noyé vos vénrè bistoker ! ».

Tins k' el Viorel si mousse, les heyeus rmerciynut avou on dierin heye :

Mulţămim, gazdă, jupâne,

Că ne-ai apărat de câne.

De nu ne-ai vut apăra,

Cânele ne-au vut muşca.

Cânele ne-au vut mânca,

Colac n'am vut căpăta.

... po dire :

Grâces, mwaisse, monsieu,

Ca vos ns avoz disfindou do tchén.

Si vos n' nos ârîz nén disfindou,

Li tchén ns âreut hagnî.

Li tchén ns âreut magnî,

Nos n' ârêns nén rçû l' cougnou.

Ey i s' dijhnut n' onk l' ôte : « *Bună seara lui Crăciun !* » - « Boune nute di Noyé ! ».

So l' voye, les cénk efants resconternut sacwantès soces : les tchanteus del sitoete, moussîs a rwès mādjes; Adan ey Eve avou l' Diale, eyet co ds ôtes.

Les grandès djins heynut eto, et rçure des cougnous et del gote. À coron, n a-st ene soce di djouweus d' Betleyem. Gabriyel esteut mwais di n' nén awè polou aler avou les djouweus d' Betleyem ciste anêye cial. Tos les ans, i s' raplounhnut à cmince des Avéns et repeter leus roles. Come li Gabriyel esteut-st el veye, i n' a sepou aler âs repetaedjes.

Asteure ki nos djonnes heyeus ont fwait tot l' viyaedje, i pârtixhèt les heyes. I sont zels set : Viorel, Gabriyel, Maricica, Doyna, Tûndeu, eyet l' djermale Max et Moritz. Tot fjhant les pârts a môde di frés, i sondjnut ddja a l' anêye ki vént.

Rintrés al mājhone, les efants Maier drovnut les bistokes ki c' est l' Pere Noyé, sapinse zels, k' els a metou dizo l' sapén. Dins les ravôtiaedjes, gn av des norets d' tiesse, des tchâssetes et des wants.

Les efants s' couëtchnut a meynute, cwand il ont yeu rciné avou sacwants bokets d' cozonak à loucoum et des gaeyes.

Sacwantès grandès djins heynut disk' âs aireurs. Nén come âs ôtes djamas, k' on î va a l' eglijhe del matinêye. À Noyé, a cāze do heyaedje di tote li nute, on cmince pus timpe. A Văleni, toti.

E viyaedje, li heyaedje finixh po d' bon a cwatre eures et dmeye à matén, cwand on tribole po l' prumî cōp, ki c' est ene dimeye eure divant matenes.

Adon, Ana dispiete tot l' monde : « Abeye a messe ! On n' irè nén a matenes, mins po l' moens, i fāt aler a messe, ni fouxhe k' a Noyé ey a Pâke ! ». Gabriyel respond : « Leyîz m' doirmi, moman ! ». Si mere ni s' leye nén adire : « Dji n' vou

nén k' les djins nos traitrênt d' payins. Abeye a messe ! Deus cōps so l' anêye, ci n' est nén l' diale, taiss ! »

Ana est télmint grabouyeye po k' ses djins fouxhnuxhe bèn moussîs, k' ele piede brāmint do tins. Ça fwait k' les Maier adârnut a l' eglijhe cwand l' priyesse est ddja ki tchante l' evandjîle. Maricica dmande tot chichlant : « Pocwè k' el curé tchante cwand i conte si fāve ? ». Ana lyi respond : « Taijhoz vos et schoûtez ! »

Pus târd, Gabriyel si dmande pocwè ki l' curé poite des mousmints ki rglatixhnut, et pocwè k' i fote del fougme pattivâ. Et douvént k' el corâl poite des tchandeles. A l' ofertwere, i dmande tot bas a Maricica : « Douvént k' el curé poite ces kénkets la e ses mwins ? ». Maricica lyi respond : « Ç' n' est nén des kénkets. C' est l' cālice et l' platene. »

Li curé va à mitan des djins et mete li cālice po on ptit moumint so les tiesses des cias ki sont a djnos. Toplin d' viyès cmeres dârnut so l' curé. Abeyes come des aloumweres, ele pudnut l' coron d' si stole avou leus mwins et s' froter l' vizaedje avou, tot s' segnant rade rade, come des machines a keude. Après l' ofertwere, li mārî vént mete e-n ôre les Maier : les femes al pawene, les omes a droete.

Po cschirer l' tins, Gabriyel conte les doets d' pîs des sints pinturés so les murs. A on metou moumint, i s' dispiete di s' bâke, cwand il ôt « *Trei păstori* », on vî noyé k' est tchanté come tchant d' comunion. Deus cmeres avou cwate pâpâds riçuvnut l' coir et l' sonk do Crisse, k' el priyesse elzî stitche e l' boke avou on coyî. Gabriyel dimande a s' pere : « Eyet nozôtes, on n' î va nén ? ». Cătălin lyi respond : « Nozôtes, on n' est nén degnes ».

Asteure, la l' mārî ki s' pormoenne e l' eglijhe po dispârti do beni pwin, ki c' est po replacî l' Sint-Sacramint.

Pômagnûle, Gabriyel si rafeye di poleur magnî s' beni pwin la. Poy, il ôt l' curé ki dit : « Rexhans e pâye ! ». Infén...

Oyi mins neni ! La l' curé si mete a lére li lete pastoråle k' a stî evoyeye di l' eveke. Et gn a pont d' fén k' ça soeye houte.

Tolminme, vo l' la ki leye ouve, ey on tchante li dierin heye : « *lîsus s'a nâscut în seara de Crăciun* ».

Il est ût eures et dmeye à matén cwand il rinternut e leu mâjhône. Il espudnut on

bon feu d' hoye et ddjuner avou les amonucions d' pourcea k' il ont apresté aeyir.

Saetchî do roman «Gabriyel et Gabriyel » (nén co eplaidî) da Georges Sfasie & Nicolas Staelens.

Mi ptit bouneur

C' est l' vrai pitit bouneur
Ki dj' aveu rescontré,
Tchoûlant so ses mâleurs
Coûtchî dins l' vî fossé.
E m' voeyant triviersî
I m' a djusse dimandé
"S' i vs plait, Monsieur,
purdoz m',
Moennez m' dins vosse
mâjhône".

*"Tos mes frés m' ont rovyî,
Dji so pierdou , dji so
malåde.
Si voz m' lèyîz dins l' bwès,
Dj' endè mourrè, kéne
mascaråde
Dji serè l' pus djinti po vs fé
plaijhi
Ça, dji vos l' djeure.
S' i plait, saetchîz m' did la
Et dji rvicrè, voz ploiz nd
esse seur.*

Dj' a prins li ptit bouneur
À roe dins m' vî paltot,
Po ki ses deurs mâleurs
I les roveye tertos.
Adon, li ptit bouneur
A rtrové ses couleurs,
D' ses mâs, il end a rî,
I s' a rmetou so pîs.

Mes djoûs, mes nutes, mes

*poennes
Mes doûs, mes mâs, dj' les
a rovyî,
Et d' viker a n' rén fé
Dj' esteu peneus di
continuwer.
S' i ploève a saeyas,
Si mes soçons m' vlént fé
del poenne,
Rwaitant mi ptit bouneur,
Dji lyi djheu : "Vos estoz
m' royinne."*

Mi bouneur a rviké,
S' a metou-st a tchanter.
Il esteut tot rtapé,
Riyant tote li djournêye.
Mins on djoû d' plin solea
K' i tchantéve ciste air la,
Mi bouneur a ndalé
E m' leyant so l' costé.

*Dj' a stî foirt amitieus,
Djinti , pîlåd, po mostrer
m' poenne,
Sayant d' lyi fé comprinde
Ki sins lu dji n' pleu pus
viker.
Il est evoye d' on côp,
Sins m' riwaitî, sins on seu
mot.
Dins on monde sins couleurs,
Dj' esteu mierseu avou
m' mâleur.*

Anoyeus sins amour,
Dji n' voeyeu pus ki ploure,
Ki des noerès nûlêyes,
Dins tchaeke di mes
pinsêyes.
Mins l' tins fjha si ovraedje,
Mes poennes ont stî
roveyes,
Dj' a rtrové do coraedje :
Ké ritchesse ki nosse veye !

*Dj' a stî rcweri m' baston,
Mes vîs solés, mi veye
buzace,
Rotant des djoûs à long
Sins minme sondji à tins ki
passe.
Mins asteure, si dji doe
Croejhî so m' voye ene bele
bâshele,
Dji rmousse lon dins
les bwès
Po-z î choûter l' vint ki
shofele...*

*Dji rmousse lon dins les
bwès
Po-z î choûter l' vint ki
chufele...*

Willy Marchal, tot redjârbant
ene tchanson da Félix Leclerc

Viyès techniques

Les schinons et l' schinlaedje

C' est l' ivier ; dinlins, c' esteut ene sâjhon avou waire d' ovraedje po les djins des viyaedjes. Do bon tins po schinler [faire des éclisses de noisetier destinées à la vannerie].

Cwand dj' a scrît « Ene bâke so les bwès d' l' Ârdene » e 1982-1983, gn aveut co sacwants viyès djins ki schinlênt⁴ po leu plaijhi.

Banslî ki raloye li prumî ceke

Il avént stî à bwès e l' erî-sâjhon po code des côres, k' on djheut eto des schinlîres [baguettes de coudrier]. C' est des baguettes di côrî, belzè droetes, ni trop djonnès ni trop viyès. Djhans des rdjetaedjes di 2 a 4 ans.

I fât aler âs côres cwand les noejhès sont sweres (djaenes-brunes) ou schayetes (k' ele toumèt d' zeles-minmes).

On meteut les fas d' schinlîres al gregne po les leyî hazi (souwer tot douçmint), por zeles divni bèn coriantes [solides et flexibles].

⁴ « schinler » vént di « schinon » ki s' prononce « hinon » a Lidje, « chinon » a Nameur et sol Basse Ârdene eyet « skinon » après Tchâlerwè. On xhiltant modele pol betchfessî scrijha SCH

Po fé les tournants ou cêkes d' on tchena, on ployive deus côres a rond li djoû minme k' on ls aveut stî code.

Après troes samwinnes, les schinlîres avént assez breni (hazi), et on pleut schinler. On fjheut èn acrén a ene aspagne [main ouverte] do dbout del côre. Pu on-z avancive avou on coutea tins k' on ployive li côre so li djno po l' fé pârti. Pu porshure tot do long del côreye, po-z aveur on schinon di troes cwate metes long. Cwand t' as yeu l' prumî schinon, t' atakes li deujhinme pu les ôtes (4 ou cénk, todi).

On schinon est 8 a 10 milimetes lådje. Gn a des beas, sins nuk, del minme sipexheur, et des cis k' ont moussî dins l' bwès ou ndè sôrti (sovint des trop djonnès côres, ou des codowes so des côrîs d' fagne). C' est po ça k' i les faleut rewalijhî [égaliser] tot raezant les pus spès.

Adon, on prindeut l' tchessi do tchena (les deus grands cêkes metous di scwere et loyîs avou on schinon ou on ptit clâ). Et-z emantchî les orayes do tchena. C' est la ki les coisses si rdjondèt. C' est l' ovraedje li pus spepieus. On prind les pus beas schinons, et les tourner did tâtôû des cwate bresses, tantea k' i s' fwait on croejhlaedje la k' on va poleur sititchî les coisses.

Les coisses

Les coisses ou coistrès, c' est les dmeys cêkes ki vont d' èn oraye a l' ôte. Gn a deus troes pus stocaesses, les mwaissès

coisses. Les ôtes pus fenés. On les fwait avou l' côreye k' a stî schinlêye (li cour del côre). On lzès rcôpe a mzeure, et les efiyanti [effiler] à dbout po les poleur sititchî dins les orayes.

Texhaedje

On côp k' totes les coisses sont bèn sgures, on pout cminci a les refaxhî avou les schinons. On les fwait passer on côp pa padzeu, on côp pa padzo. Cwand on-z avént sol ceke, on toitche li schinon, po k' li schoice soeye todi à dfoû.

Cwand on-z arive à coron do schinon, on è prind èn ôte tot les rapâmant so dijh, cwénze cintimetes.

Tot texhant vosse tchena, i vos fât todi avancî des deus costés eshonne po sotni les coistrès et lzes moenner. Si fât i texhe li pus seré possible po ki l' panî ni s' dismantche nèn.

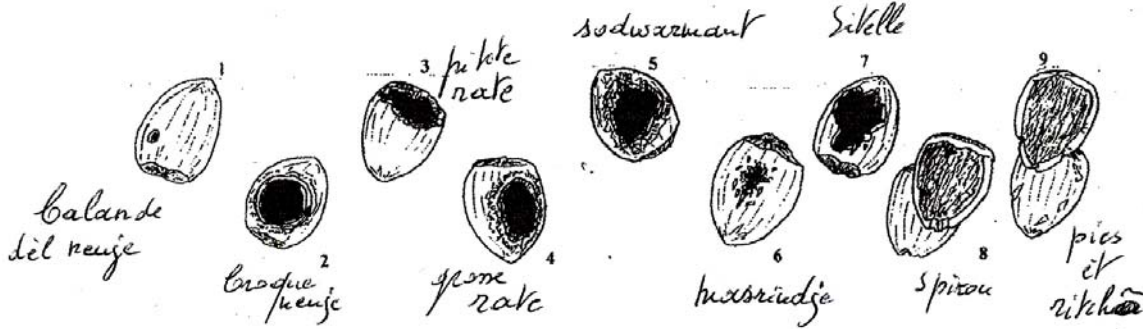
Pôriz mostrer l' oraye, les cêkes, les coisses, les schinons ?

Lucyin Mahin, tot rlijhant « Ene bâke so les bwès d' l' Ârdene », tôme 2, & « Li fjhaedje di panîs a Slinri » (EMVW, 1934).

Nature

Les magneus d' noejhes

C' est l' ivier ; gn a nén k' les schinleus a profiter des côris. Dins les bwès, tote ene peclêye di biesses ont dandjî des noejhetes po passer l' ivier. Et gn a nén onk a les edâmer come l' ôte...

Si vos vloz totes les eplikêyes sol manire ki totes ces biesses la atacnut les noejhetes, allez s' vey sol Wikipedia walon a « noejhe »

Istwere des nouvès tecnolodjeyes dins ene PME

Comint k' on-z a vnou a l' éndjole (PC)

Dji dvreu putoit dire : « Comint k' dj' a vnou a l' éndjole? », ca gn a mwintès voyes po-z î parvini.

Cwand dj' a rprins les afwaires e 1954, les ordinateurs estént des foirt grossès machines k' i gn aveut k' les bankes et les grossès sociétés a s' les poleur payî.

Do trevén des calpins et croyons

Nozôtes, dj' esténs co à tot vî sistinme di tot scrire al mwin, come à bon vî tins des moennes copisses.

Des facteures fwaites al mwin (carculs et scrijhaedjes), avou les cwate-z operâcions k' on-z aveut-st aprins a scole, sins rovyî li prouve par nouv, ki vneut bén a pont. On bleu papî carbone sititchî etur les foyes, ki rcopyive sol dobe k' on wârdéve por lu. Et po scrire, li bon vî croyon a l' anilene, k' i faleut waitî di n' nén sucî, peu d' awè l' linwe tote violete.

End a-t i falou, del pacyince et des anêyes, po s' amidrer. Mins on-z î a-st arivé.

Ripurdans l' voye à cmince : tins del guere di 40. Tot s' fijheut al mwin, les papîs del contâbilité, les letes di vveturaedje po-z evoyî les martchandijhe ezès vagnons do trén. Sins conter k' i faleut des papîs po ttafwait : li farine, li tcherbon, li souke, li margarene et tot l' sint-friskin. I gn aveut des timbes di ravitaymint po nimpôrtu cwè.

Les contes, adon, amon les indepindants, estént brouxhires [rudimentaires] : faleut djusse on bon gros calpin et kékes cayés.

Mins, avou l' tins, les Contribucions ont divnou toti pus dmeifiantes. Les taeyes [faxes] pa rmetaedje [comparaison] à trén d' veye et les impôzucions d' ofice estént manoye corante.

Po s' houwer [tenir à l'écart] des margayes continouweles avou les Contribucions, lu seu moyén esteut di tni ene contabilité dins les regues.

E 1954, on s' a metou dins l' mouvmint. Mins il a falou do tins !

Do trevén des machines a carculer

Ureuzmint, les machines a carculer ont-st arivé. Nén des ptits tchinisses k' on tchôke e s' potche come enute, mins des biesses di dpus d' 10

kilos, avu des tapreces [claviers] come des afitches et ene grande manike k' i faleut haetchî a tchaeke côp. Cisse-ciale a disparexhou po fé plaeece a on boton electrike. Sins rgrets !

Dju vos doe asteure espliker comint mârchtént les pitîtes machines avou ene manike po ene mwin et on levî po l' ôte.

Li pôzucion des chifes di 0 a 9 si fjeut avou on curseur po tchaeke colone : a droete, les unités et tot rivnant a hintche, les dijhînes, les cintînes etc. Li displaeçmint d' ene colone a l' ôte si fjeut à levî et l' manike contève a tchaeke toû. I faleut don bodjî d' on costé u d' l' ôte et tourner u distourner. Ene merveye po l' epoke !

Po moplîyî 27 pa 18, avou l' curseur, fé 27, vini a hintche avou l' levî po fé 270 et tourner 2 côps, çou ki dene 540 ; pu rivni a droete et distourner 2 côps po-z ariver a 18 (20-2). Po pârti [diviser], on fjeut l' contrâve.

Po-z è rivni al contâbilité, il a don falou tni des lives contâbes (atçtaedjes, vindaedjes, caisse, banque...)

I faleut ene colone a pârt po tchaeke sôre di dinrêyes, e kilos ey e francs. Cwand on sait k' on vind des grains et des torteas po les biesses, del farene et do tcherbon, des engrais et des prodûts fito, on s' pout rinde conte del buzogne ki ça dnève.

Les totâs estént fwaites tos les moes et i faleut k' ça clope, çou ki n' esteut nén todi l' cas. Adon, faleut cweri les flotches, pa des côps lontins. À dbout d' l'an, tot ça si dveut rdjonde, à franc près., Sins câzer d' l' invintâre : tot çk' ere e magazin diveut-z esse riprins à franc près et pa kilo.

Les papîs calkes

Pu a-st arivé li contâbilité âs calcaedjes. Ene prumire revolucion ! On-z aveut ene plake di fier avou troes picetes. Li prumire, on l' picive dins l' gâtche pådje do redjisse a scrire. Li deujhinme tinève li carbone e s' plaeece et l' troejhinme, c' ere li fitche a rimpli. Ci sistinme la fijheut wangnî do tins et rastrinde les ereurs.

So l' fitche piceye après l' pådje di gâtche, on scrijheut les chifes contâbes et sol foye di droete, li vintilaedje (esplikêyes) do scrijha contâve.

Les rujhes vinént co todi di l' adire inte les fitches djnerâles et les fitches di tchaeke conte. On n' a rin sins mâ, don ! Mins c' ere, ma fwè, on progrès k' è valeut les poennes ! On s' end a siervou Bén des anêyes !

So ç' tins la, on s' aprestève tot douçmint âs ordinateurs. Pou nouzôtes, ça a vnou del banque.

Les banques po vs dihaler

Dj' avans ddja dit ki les banques avént stî les prumîs a-z eployî des éndjoles.

Elle avént on programe k' ele metént al dispôzucion di leus pratikes. Ele vos ahessént [fournir] di redjisses. Djî les rimplixhéns et tos les moes, on les rmeteut al candlete di l' Adjince, ki s' tcherdjive d' elzès revoyî a bon pôrt. La, les scrijhas contâbes estént

ecôdés et après 2 ou 3 samwinnes, i nos rarivève li contâbilité do moes.

Li côp d' après, les deus moes estént rprins eshonne, et come ça disk' al fén d' l' anêye. Gn aveut pus k' a rmete li papî do moes d' decimbe à contâbe ki rimplixheut les papîs d' contrubucions.

I dmoreve co on hik, c' est d' faleur ratinde 2 a 3 samwinnes po-z awè ene sitouwâcion, çou k' esteut pas des côps djinnant.

L' avnowe des copitreces

Avou l' tins, les éndjoles ont divnou todi meyeumartcheyes. Dj' avans ascoxhî l' bî : djî nos avans « éndjolijhî » (come on n' dijheut nén co adon).

Li programe contâbe esteut ddja Bén atuzlé [conçu] po l' epoke et i s' amidrève todi dpus âd dilong des moes.

Po fé des ôtes buzognes, on waitive di conoxhe kékes fligotes di « Basic » et ses « go to ». Dj' esténs lon d' fé des mirâkes, mins ddja Bén contins di saetchî nosse plan.

Li société ki vindève li programe a yeu des arokes, ey esse rivindowe. Mins les noveas prôpiétaires avént leu programe da zels, Bén pus pouxhant ki l' nosse. Dj' avans don adopté li leur, tofer ramidré, et dj' end esténs Bén firs.

Pu a-st arivé on tot novea programe po fé nos paymints sins mâ sins rujhe. Mî k' ça ; li programe contâbe a stî rloyî à programe di paymint et les opérâcions sont asteure riprinjhes otomaticmint dins nos lives, sins nozôtes î co mete li mwin.

Ké rmowe-maenaedje sol trevén d' ene simpe vicâreye !

Louwis Baidjot, li 29 d' octôbe 2011.

Fâves do vi vî tins

Fât i fé sogne [peur] às efants avou les crodjambots ?

Sacwants psis volnut k' i n' fâreut pus djâzer às efants des crodjambots ou crocmitinnes come li Spetin, li Rodje Bounete, Pépé Crotchet, les Pépés do vint, l' Ome às Rodjes dints, li Rawia... Ça lzî freut atraper des hisses ki lzî pôrént dner des fobeyes.

Portant, totes les culteures avâ l' Daegne ont leus propes crodjambots. N' est ç' nén ene estape k' i fât k' l' efant passe dins si diswalpaedje sicolodjike ?

Ci kesse la a stî sorbatowe âzès scoles di walon d' Bive, e moes d' octôbe. Ziré Malet nos dit cial li sinne.

I ont fwait awè l' pepete a brâmint des efants nawaire : on les lome : li Spetin, Pépé Crochet, Mareye Sacatrape, les Rodjes Bounets.

Nos parints avént i râjhon, avént i toirt do les pratiker ? S' endè fât i co siervi dins l' aclevaedje des efants âdjourdu ? Brâmint diront : « Oyi, oyi ! »

Ricnoxhans ki, dou k' i gn a èn efant k' a stî schapé do toumer e pousse [puits], si pa eyet s' moman ont bèn fwait do lyi aveur fwait sogne des Rodjes Bounets. Si ene bâshele ni s' a nén leyî atôtchî pa on mâ-tourné, grâce às cis ki lyi ont câzé do Spetin ! Si l' pitit arnâjhe n' a nén tcheyou dins l' trô del grote, aureut i yeu peu di Mareye Sacatrape ?

Elzès fât i eterer, tos ces laids mvés la ? Des ôtes diront « Oyi, Oyi ! »

Avou totes ces crakes la, on-z aprind les mintes às efants.. On cmince pâ Pere Fwetârd, pu c' est les Rodjes Bounets et tos les ôtes. Por mi, c' est tos boignes contes. A té pont k' i gn a brâmint, cwand il ont crexhou, k' ont co peu do

noer, ou do moussî â bwès. Des ôtes tronnèt â pus ptit brut oudonbén awè ene hisse do rescontrer des djins k' i n' conoxhèt nén.

On-z a télmint câzé des pedofiles (pa des côps avou râjhon) ki des efants k' i gn a si vont dmefyî minme d' ene djin k' elzî fwait tot djusse ene pitite clignete.

Po fini, les parints pudront çou k' est râjhnâve [raisonnable] tuzant a l' âdje di leu rapén po lzî minti et pu, po s' disminti.

Dessin do Pépé Crotchet pa Bernard Lallemand po-z enimâdjî on powinme da Lucyin Mahin (1985)

Èn egzimpe di sbaraedje k' a dmore lontins dins m' tiesse

Dji vos va conter ene sacwè di m' vicaedje po vos acertiner ki les saizixmints d' èn efant dimorèt e s' tiesse brâmint pus lontins k' on n' pinse.

Prumire sinne, e 1944 â rcoe dins nost abri. Tot d' on côp, vola èn oficî almand ki broke et nos manceye avou deus pistolets tot boerlant : « schnaps ! » I vleut a boere adon k' il esteut ddja fén sô (i

n' plantéve pus !). Nosse pere parvént a l' rapâjhî et l' evoye dou k' i gn a swè-dijhant del gote (ene mâjhon ki les Amerikins î estént).

On n' l' a pus rveyou !

Deujhinme sinne, e 1962, e l' Espagne. Dj' ô bèn : dijh-ût ans après.

Dins nost otel, la èn ome bèn gaiy, binâjhe di s' djournêye, ki nos atôtche tot soriyant, on vere el mwin et lâchî, amistâvmint : « schnaps ? ».

Bardaf ! Ké côp d' bordon ! Tot bâbô, dji blanki, dji pâme câzu. L' ome ni comprind nén çou ki m' arive, nén dpus k' mi, dayeur. Il erva e si dmandant cwè. Pus târd, dj' a saizi ki c' esteut li mot : « schnaps », etindou lontins dvant, e 1944, ki m' aveut-st efoufyî.

Vla ene viye sovnançe ki mostere k' ene saizene, estant efant, pout dmore enancrêye dins l' parfond do cervice po tote li veye !

Désiré Malet, octôbe 2011

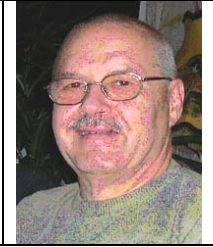
Mareye Sacatrape : ene toluwe [être féminin] nén cnoxhowe â batayon des spérs et tolus do teroe walon da Albert Doppagne.

Dins ç' gros live la, « *Esprits et génies du terroir* » (Duculot, 1977), dins l' peclêye di crodjambots, gn a troes Mareye, inte di zeles li Mareye Crotchet, dandjreus li feye dà Pépé. Mins nole « Mareye Sacatrape ». Grâce a Ziré d' aveur rissaetchî cisse pôve « djin » la del roviance.

Noveas lives e walon

Discomelaedje d' on noer poyon foû scwere

Après si ramexhnêye di « Noveles di Mélin », Djâke Desmet nos a toirtchî on roman à suspinse, etcherpeté d' ene mwaisse mwîn [de main de maître] et avou on motfi [vocabulaire] walon al leccion. Des Belès Letes come on n' è fwait pus. U pus waire, toti !

Rascourti

On djonne ome di boune famille ni saveut pus roter dispoys k' il esteut co tot gamén. On lyi aveut catchî eto li vicaedje di s' mame. I mete a djoû k' i sait roter, asteure k' il est èn ome. I s' atake às kesses et às messes, po sayî do comprinde comint çki s' planete est scrîte.

Les persounaedjes

* Djaki, li fi Bota : li « noer poyon foû scwere » ; il a 18 ans; il a stî achurnâve [paralysé] dispu l' âdje di 7 ans, al moirt di s' mame. I rsait roter après aveur sitî segnî d' on rbouteu.

* Chantal : si infirmire, 29 ans, ki shonne Bén adawiante po sacwants...

* li pa Bota (k' on n' dit nén ddja s' pitit no) : on traeyincieus (ome d' afwaire) k' a des oujhènes e Congo, e l' Aldjereye ey ezès Stats Unis. Mins ki les afwaires pôrént Bén cori a mâlvât. Èn ome sins brut. A-t i seulmint veyou voltî s' feme Djenvire, revoye la ene dozinne d' anêyes.

* li mononke Djone, fré do pa Bota, et si assoçné ; i va sovint e l' Amerike moenner l' traeyin ki l' famille a lavola. Toti a naxhî dins les contes del société, et cryî herleme k' ele va « fé on bouyon ».

* Twenete, li meskene, « ki n' a waire di cur po fé ene bride », mins ki cnoxhe tos les secrets del famille.

* Adriyin, li tchâfeu, « ki n' a pont d' oxheas a screper ».

Mintnaedje do suspinse

Del prumire pådje, on sait d' Djaki, k' a dmoré 11 ans so ene tcherete, ki s' maladeye esteut purade dins s' tiesse.

Li deujhinme tchaptrê li voet aler so l' aite et discovri ki s' mame n' est nén eterêye a Djodogne avou ses tayons, come on lyi a si sovint seriné, à Djaki. Tot londjinant dins l' veye, i sbare on tchén, ki potche evoye, et s' fé spotchî pa ene oto li munute d' après. Did la djârnêye e si esprit l' idêye k' i pout fé bodjî les sacwès d' à lon rén ki pa s' volté. Il âreut motoit rçû ça di s' mame. K' a kécfeye morou po n' nén fé do toirt âtoû d' leye...

Po l' co catibuler on pô dpus, vola k' il a ene brete avou s' mononke, ki vout k' Djaki l' âye fwait esprès d' awè stî disfoirci [handicapé] so tot ç' tins la. Djaki lyi sohaite mâlaweur, divintrinmint, cwand l' ome monte coûchî. Et ... li londmwîn à matén, mononke Djone a berloufé djus do prumî plantchî, houte del balusse.

Mins l' medcén d' famille dit k' il a djuste yeu ene atake, et s' lever po prinde ene drouke po s' cour malâde, et tchaire moirt come ça, « so on nuk di fistou » (so rén do monde di tins).

Ci n' est k' al pådje 105 ki les lijheus vont-st ataker a disterer les viyès vatches del famille Bota. Il a falou po ça fé amoussî on novea persounaedje, li viye Matile, ki vneut fé l' bouwêye à

manaedje divinlins. Djaki, fén rnâd, lyi saetche les viers foû di s' narene, tot lyi djhant ki « s' popa lyi a avoué totafwait ». C' est avou les berdelaedjes del viye djin ki nosse Djaki va comprinde li contnou del lete d' ene infirmire di Dâve, k' il a toumé dsu (sol lete, nén so l' infirmire !) tot forguinant dins l' malette di s' mononke.

Li puze ki Djaki est remantchant kimine tot doûçmint a hâyner tos les secrets del famille Bota... ki dji n' vos dirè nén, ca ôtrumint, vos è sârîz ostant k' mi.

I dmeure co à scrijheu a tourner ene fén po essinner [mettre en scène] çou k' il a-st anoncî dins l' adrovaedje : il aveut prometou a Henri Lerutte, on rlomé oteur do Roman Payis, di scrire on roman so ene sipoûle ki l' aveut foirt mouwé cwand il aveut 16 ans e 1959. Li grand tchanteu d' rok, Buddy Holly aveut stî touwé dins èn accidint d' avion dins l' lyowa.

Saetchaedje et atchaedje

Asteme ! Li live n' a stî saetchî fok a ene cintinne d' egzimplaires. Si vos ndè vloz onk, ni târdjîz nén del dimander à scrijheu, rowe do coclet a Djiblou (emile : fb548234@skynet.be). Oudon viersîz 10 €, et 4 € d' rawete po l' evoyaedje, à conte IBAN BE11 0001 8048 3048 (BIC BPOTBEB1).

Bén-magnî

Coisses al môde di Tieraxhe⁵

Cou k' i fât : (po cwate djins)

* 4 coisses [côtelettes] di pourcea.

* 1 trintche di crou djambon

* 4 trintches di marwale (froumaedje di l' Avenwès)

* 1 agnon fên discopecî

* kékes coirnitchons et do pierzin (si on vout)

* 1 grande paile ou deus ptitès longowes (c' est pus àjhey).

Cou k' i fât fé :

* Vos fjhoz cure les coisses dins l' paile avou ene boune nukete di bourre, deus munutes à long. Vos les rturnez deus munutes ; vos les rturnez ene deujhinme feye deus ôtès munutes, po k' ele purdexhe ene bele couleur des deus costés.

* So tchaekene, vos poizez do djambon discopecî.

* Ladsu, vos poizez ene trintche di marwale, li spexheur a vosse convnance.

* On finit pa l' agnon, avou on pô d' pierzin si on vout.

* On fwait co cure 5 munutes, tot rascovrant l' paile, po k' les marwale fondexhe douçmint.

* Vos siervoz tot d' shûte : ça node bon et on s' rassapene.

Cou k' on pout magnî avou :

On gratin d' canadas et d' poretes às cwate sipéces [épices].

Cou k' on pout boere avou :

Ene trapisse (vos, Walons, vos n' è manquez nén) u on rôze vén (nos, Francès, dji n' è mancans nén)

Gérard Avril, ratourné do tchampwès.

⁵ Li Tieraxhe di Walonreye, c' est ene pitite coine del bote do Hinnot, âtoû d' Wegniye. Li Grande Tieraxhe va brâmint pus lon so France.

Fâve

Fât nén les leyî sôrti trop timpe...

Françwès et Caroline sont deus malâdes del tiesse et i sont resserés dins ene mâjhon d' sots.

On bea djoû, come i passént asto del picine, la Caroline qui tchait dins l' euwe. Come ele sait nedjî come ene pire, ele dischind direk dins l' fond. Françwès, voeyant ça, èn fait ni yene ni deus : i sâtele dins l' euwe et i rmonte Caroline, eschapan dinsi s' veye.

Cwand l' directeur aprind l' affaire, i s' dit ki, si l' Françwès a yeu l' prezince d' esprit di schaper s' coumaråde, c' est k' il est seurmint presse pou soûrtu. I s' è va li-minme anonci l' boune nouvèle a Françwès.

« Dj' ai ene boune et ene mwaijhe nouvele a vos aprinde » dit-st i. « El boune, c' est qu' nos avans decidé di vos leyî soûrtu pasqui vos avoz schapé l' veye d' ene saquî et qu' nos purdans ça pou in sene qui vos astoz rfait.

El mwaijhe, c' est qui, mâlureuzmint, on a rtrouvé Caroline dins l' bouwreye [buanderie], pinduwe avou l' cingue di s' rôbe di tchambe. »

Et l' Françwès qui respond : « ele ni s' a nén pindu, c' est mi qui l' a metu a setchi ! »

Christine Tombeur

Letes di lijheus

Des çances pol Wisconsin

Monsieu Binard do Wisconsin cache après des cwârs po schaper l' eglijhe di Nameur-e-Wisconsin ; i vôteut ndê fé on cinte culturel.

Li veye di Nameur n' a nén ddja répondu. Li madjorité Ecolo-CDH ni voet nén voltî l' walon... ni les eglijhes. Portant, al messe e walon des Fiesses di Waloniye, c' est todi rimpli come èn oû d' otruche.

Li Rantoele divreut lancî ene sacwè po-z aidî nos cuzéns d' Amerike.

André Gauditiaubois

On vî noyé e picârd

Mossieû Djâques Mercier, bén cnoxhu come ome di boesse às imâdjes eyet etou di boesse al muzique vôteut rtrouver les paroles d' ene tchanson, pou l' tchanter etirmint, mins il a djusse ene pârtiye. C' est on vî noyé e picârd di Moucron, so l' air « *Il est né le divin enfant* ».

Prumî boket :

*Ah v'nez vir el Petit Jésus
Din sin berche au mitan
d' l' étafe*

*Ah v'nez vir el Petit Jésus
Du ciel tout drot i-est déchindu*

Jean Goffart

Vinowe à monde

On-z est binâjhe du vs fé savou k'one pitite Olivia a mni â monde îr tot-â-matin adré nosse feye Maryline.

Jacques Werner

Do walon so ene radio almande

Às Francofoleyes di Spâ, dj' a rescontré ene gaztresse almande ki m' a priyî a ene emission so s' radio. Si vos vloz l' mp3...

Michel Azaïs

L' ABERTEKE

Copinreyes

Copinreye di Bastogne

Tâves di rcâzaedje e walon tos les 3inmes londis do moes a l' aisse del Tuzance di Bastogne ou à Muzêye del linne a Bjhâri (Bizaury).

Câzaedjes so on tinme metou d' avance; tchansons, rivowe di l' actouwalité do moes avou, tchaeye còp, 20 a 30 soçneus(es).

Racsegnes : Claudine Voz
claudinevoz@hotmail.com.

Les rcâzeus d' Bive (Bièvre)

Aisse del Tuzance; copinreye li prumî mârdis do moes, di 15 e a 17 e. Racsegnes :

Dorchimont, Mady
mady.dorchymont@skynet.be

Baijot Louis
moulins.baijot@skynet.be

Les djâzeus d' Manhé

Sale comunâle, tos les 4inmes mierkidis do moes. Racsegnes: Jean et Anne-Marie Leclerc

Copinreye del Viye Sâm

Li prumî londi do moes

Copene Oufa (Oufalijhe)

Tâves di rcâzaedje e walon a dates tchoezeyes tchaeye còp ; Racsegnes: André Lamborelle (061 28 94 26), Marcel Leboutte (061 28 91 14).

Copinreye di Rindeu

Li prumî londi do moes a 20 eures. Racsegnes : Jean-Marie Hamoir 084 47 78 57.
jmhamoir@skynet.be

Tâvlêye di walon di Rotchfoirt

"Accueil Famenne", les prumîs et troejhinme mierkidis do moes. Racsegnes : Désiré Malet
d.maletsonveau@skynet.be.

Copinreye di Tchârnoe (Tchaurnè, Charneux-Harsin)

Sâle do viyaedje, li 3inme mârdis do moes Racsegnes : Josée Buron : joseeburon@hotmail.com

Li copinreye di Timister :

Li prumî djudi do moes a 20e ; Racsegnes : Léon Bomboir (087 44 61 85).

Li copinreye des trôs d' soteas, **Tchôfontinne** : Racsegnes : Marcel Louis (04 351 72 71 / 0474 29 02 59).

causeriealusine@hotmail.be

Li copinreye di **Stâvleu** si passe deus còps so l' moes, les prumî et l' troejhinme mierkidis, di 17 a 19 eures, à locâ d' Electrabel. Racsegnes : 080 86 32 27.

Sicoles di walon

Les scrijheus walons do Lussimbork :

Sicole comunâle d' Ârveye (*Arville*), on semdi par moes, di 2 eures di l' après-non ne a 5 eures del vesprêye.

Racsegnes : Willy Leroy, 061 61 16 25,
willy.leroy@belgacom.net

Univiersité des 3 còps 20 di Lidje

tos les vénrdis a 9 eures; Racsegnes 04 370 18 01

Les scoles di Bive do moes d' mâss 2012

Mârdis 6, 13, 20 et 27 di mâss 2012 a l' Aisse del Tuzance di Bive, di 14 e a 17 e ; racsegnes : centre.culturel@bievre.be

Les scoles di walon a Serè

mârdis di 16 a 18 e. racsegnes : R. Joelants (04 336 09 56) - F. Chaumont (04 336 21 79).

VoBuze (Youtube)

sol **tévé walon-câzante**

<http://www.youtube.com/wlntv>

« Li ptite gayole » dins on câde egzotike.

sol **tévé des Rabulets** : Professeur Titôrvâ (pitite B.I.).

so des **ôtès tchines** : tchansons da Michel Azaïs, teyâte e walon... (cachîz après so leu rcwirrece ou so Google, *théâtre wallon site:Youtube.com*)

Do tchôd modou so les waibes e walon

L' Aberteke

<http://aberteke.walon.org>

Gn ârè bénrade ene novele edicion, avou do Paul Stiernet, do Louis Loiseau (powezeyes) et motoit des ôtes ; hârdêyes evié les 4 dierins limeros di nosse gazete (aberwetâves) et so les dierins videyos del tévé walon-câzante.

L' eciclopedeye Wikipedia

a-st acsût les **12.152** ârtikes (à 11 d' decimbe 2011).

<http://wa.wikipedia.org>

Si pâdje âs noveles : shuvoz l' ârtike : « Wikinoveles »

Li Wiccioneaire s' amidere todi dpus. On n' î roveye nén les mots des ôtes lingaedjes, minme li roumin, li berbere, li maltais, esplikés e walon.

<http://wa.wiktionary.org>

N av **6.525** ârtikes (à 11 d' decimbe 2011).

Libes programes éndjolikes e walon

<http://walotux.walon.org>

Foroms et lisses

<http://berdelaedje.walon.org/>

(avou totes les novelès kesses so li rfondaedje ou les noûmots)

<http://fr.groups.yahoo.com/group/viker/> (nén foirt vicant, mâgré s' no)

<http://walon.cultureforum.net/>

(toplin des tecses ezès scrijhas d' oteur, Feller ou nén)

Waibe del Kiminâlté Walonreye Brussele

<http://www.languesregionales.cfwb.be/>

: => Accueil > Prix > Édition 2011 ; Accueil > Prix > Palmarès

Teyâte

Waibe do teyâte do Triyanon a Lidje, avou tos les spectâkes, des fotos, et hay vos nd âroz

<http://www.theatretrianon.be>

Pol shûte des programes 2011-2012 atôtchîz :

francis@lesamisdutrianon.be

Rantoele L° 60 : mwaijhe sâjhon 2011-2012

- p. 3-4 : Libeye : après l' guere
(J. Cayron & P. Sarachaga)
- p. 5 : Guere di 14-18 & Waloneye (L. Baijot)
- p. 6 : Les Walons veyous d' on Francès (G. Avril)
- p. 6-7 : Des vacances al mer (G. Sfasie)
- p. 8 : Oscar Pistorius, li coreu disfoirci (J. Goffart)
- p. 9-10 & 15-16 : BI: El pirete da Colâ Titôrvâ (J. Schoovaerts)

- p. 11-14 : Belès Letes :
Côps âs gaeyes
(G. Sfasie & N. Staelens)
- p. 14 : Tchanson :
Li ptit bouneur
(W. Marchal & F. Leclerc)
- p. 17 : Schinons et tchenas
(L. Mahin)
- p. 18 : Magneus d' noejhes
(W. Marchal)
- p. 18-19 : Passer des
fitches a l' éndjole
(L. Baijot)
- p. 20 : Cwè fé des
crocmittines ?
(D. Malet)
- p. 21 : Novea roman da
Jacques Desmet
- P. 22 : Coisses al môde di
Tieraxhe (G. Avril)
- * Fåve (Christine Tombeur)

* Letes di lijheus

El mwaijhe sâjhon,
Dji vs a stî evoyeye
E vosse mâjhon
Po vs dire li boune anêye

Po l' an ki vént :
Totès sôres di bouneurs
I n' fât k' on rén
Po k' el veye
toûne a fleur.

